

IN THE SYSTEM OF SOCIAL COMMUNICATIONS

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2022.81.4>

UDC 007:304:659.3:316.344.6(477)

Communication Barriers for People with Disabilities in Ukraine: Mass Media Aspect

Olga Polumysna

<https://orcid.org/0000-0002-4289-0588>

PhD (Philol.)

*Doctoral Student of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Associate Professor of the Department of Journalism, V. N. Karazin Kharkiv National
University
4, Maidan Svoboda, Kharkiv, Ukraine*

Corresponding author's e-mail address: polumisna.olga@gmail.com

ABSTRACT

The main objective of the article is to find out the reasons for rejection of people with disabilities in the society, that causes the communicative barriers in communication with them, and the role of the media in this process.

It is established that there are both social and psychological barriers in communication with the people with disabilities. The social barriers include the different worldviews as there are many barriers (physical, moral ones) in the lives of people with disabilities. The psychological barriers include isolation, shyness, hiddenness, incommunicability of people with disabilities, caused by the attitude towards them in the society. These barriers also have to do with certain fear towards the people with disabilities from those ones who do not have such problems.

A questionnaire was conducted to understand the points of contact between the society, the people with disabilities and the media, to hear the opinions of both the people with disabilities (235 persons) and those ones without disabilities (309 persons) and to find the answers to why there is no correlation, mutual understanding between the society, the people with disabilities and the media. Using a number of keywords on each of the leading Ukrainian media sites, the publications about people with disabilities during the pandemic were monitored. Such studies made it possible to determine how much the media were interested in covering such information. The comparative method was used to find the similarities and the differences in the

views of people with and without disabilities regarding the role of the media in their lives and the factors that impeded communication in the society. The descriptive method made it possible to record the information gained from the survey and other sources.

It was found out that the people with disabilities were either cursorily covered in the media during the pandemic or were not mentioned at all even though it was one of the most vulnerable groups of people in terms of health. There was almost no information about the course of disease within this category of population: the statistical data on disabled people with coronavirus, in particular about the consequences and the risks for their health were not separated into a separate group.

It was ascertained that the difference between the people with and without disabilities was in their views on ignoring the information about the people with disabilities. Thus the people with disabilities believe that there is not enough information and the society does not pay enough attention to it, the people without disabilities do not follow such information and think that there is enough information in the media. The points of contact: the society feels fear to the people with disabilities, does not understand how to treat them, because the media ignores information about these people, resulting in formation of an information vacuum, which is filled with stereotypes and conjectures. The people with disabilities are often marked by closeness and incommunicability due to the fact that they become the objects of ridicule and unfair treatment, which affects their self-esteem and interferes with communication with the society.

KEYWORDS: information vacuum; communication; communication barriers; a person with a disability; society.

УДК 007:304:659.3:316.344.6(477)

Комунікативні бар'єри для людей з інвалідністю в Україні: масмедійний аспект

Полумисна Ольга Олексіївна, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, доцент кафедри журналістики; докторант кафедри соціальних комунікацій Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат філологічних наук, <https://orcid.org/0000-0002-4289-0588>

Резюме

У статті головною метою було з'ясувати причини несприйняття людей з інвалідністю в соціумі, через що виникають комунікативні бар'єри у спілкуванні з ними і роль у цьому процесі медіа.

Встановлено, що в спілкуванні з людьми з інвалідністю існують бар'єри як соціального, так і психологічного характеру. Соціальні полягають у різному світосприйнятті, світобаченні, оскільки в житті людей з інвалідністю багато складнощів (фізичних, моральних). Психологічні бар'єри полягають у замкнутості, сором'язливості, некомунікабельності людей з інвалідністю, що зумовлено ставленням до них у суспільстві. З іншого боку – страх і боязнь по відношенню до них людей, які не мають інвалідності.

Проведено анкетне опитування з метою зрозуміти точки недотику суспільства, людей з інвалідністю та медіа, почути думки як людей з інвалідністю (235 чол.), так і тих, хто не

має інвалідності (309 чол.) і знайти відповіді, чому немає взаємозв'язку, взаєморозуміння між суспільством, людьми з інвалідністю та медіа.

Використовуючи низку ключових слів на кожному з сайтів провідних українських медіа, проведено моніторинг публікацій про людей з інвалідністю у період пандемії. Встановлено, наскільки медіа зацікавлені висвітленням такої інформації. За допомогою порівняльного методу досліджено схожість і відмінність у поглядах людей з інвалідністю та без інвалідності стосовно ролі медіа в їхньому житті, розглянуто чинники, які заважають спілкуванню в соціумі. Описовий метод дав можливість зафіксувати інформацію, отриману з анкетного опитування та інших джерел.

З'ясовано: про людей з інвалідністю в умовах пандемії говорять в медіа побіжно або не говорять взагалі, хоча це одна з найвразливіших за станом здоров'я група населення. Фактично немає інформації про перебіг хвороби у цієї категорії населення, не вирізняють окремо статистичні дані про хворих на коронавірус людей з інвалідністю, наслідки для їхнього здоров'я, ризику тощо.

Встановлено: відмінність між людьми з інвалідністю та без неї полягає у їхніх поглядах на ігнорування інформації стосовно осіб з інвалідністю. Так, перші вважають, що інформації не достатньо, і на неї не звертають увагу, другі не стежать за такою інформацією і думають, що її достатньо в медіа. Точки недотику: суспільство відчуває страх до людей з інвалідністю, не розуміє, як треба поводитися з ними, оскільки медіа ігнорують інформацію про цих людей, внаслідок чого утворюється інформаційний вакуум, який заповнюється стереотипними думками, домислами. Люди з інвалідністю часто відзначаються закритістю та некоммунікательністю через те, що стають об'єктами глузувань, несправедливого ставлення, що впливає на їхню самооцінку і заважає спілкуванню з соціумом.

Ключові слова: інформаційний вакуум; комунікація; комунікативні бар'єри; людина з інвалідністю, суспільство.

1. Вступ

Незважаючи на закони, що захищають права людей з інвалідністю, все одно в суспільстві спостерігається певне несприйняття їх і навіть відторгнення. Наразі можна помітити в українському медіапросторі недостатню кількість інформації (інформаційний вакуум) щодо цієї категорії населення, що, на нашу думку, заважає спілкуванню, негативно позначається на комунікації людини з інвалідністю та суспільства і створює комунікативні бар'єри. Тому вважаємо за потрібне з'ясувати причини несприйняття людей з інвалідністю в соціумі, роль у цьому процесі медіа і, відповідно, зрозуміти, що створює комунікативні бар'єри під час спілкування.

Згадані явища досліджуються світовими та українськими вченими, але це нечасто відбувається саме в контексті спілкування з людьми з інвалідністю та представлення їхніх питань в медіа. Так, наприклад, явище інформаційного вакууму в рамках інформаційної війни досліджували І. Підпригора, Ю. Костюченко, М. Шваб, А. Бабченко, Ж. Олсен, Ю. Вун, А. Панг. Комунікаційні процеси, особливості комунікації як універсальної реальності співіснування людини в суспільстві розглядали Н. Lasswell, Т. Newcomb, В. Westley, М. Castells, З. Єрмакова, С. Лещов, В. Кабрин, Л. Орбан-Лембрик та багато інших. Вивченню проблем комунікації в контексті дослідження комунікативних процесів в публічному управлінні приділяли увагу такі дослідники, як О. Карпенко, О. Миронова, Ю. Міронова, М. Лашкіна, А. Боднар, В. Панченко та ін.

Особливості комунікації з людьми, які мають інвалідність, найчастіше обговорюють в матеріалах на сайтах організацій, які опікуються долею людей з інвалідністю. До прикладу, «Communicating with people with a disability» (Maroonah City Council), «Accessible

communication for persons with disabilities» (UNHCR The UN Refugee Agency), «Disability-inclusive communications guidelines» (UN), «Communicating with people with a learning disability» (Mencap The voice of learning disability), «How to communicate with children with disabilities?», а також у наукових доробках L. Ben-Num «Communication skills in the disabled», M. Buchhoiz, K. Holmgren, U. Ferm «Remote communication for people with disabilities», M. Smith «Communication difficulties in adults with intellectual disability: Results from a national cross-sectional study» та інших і стосуються переважно дотримання морально-етичних норм у ставленні суспільства до цієї категорії населення та подолання різних проблем у процесі їхньої життєдіяльності, як-то: отримання освіти, працевлаштування тощо. У медійному контексті ці питання порушуються стосовно спілкування людей з інвалідністю в соціальних медіа (M. Mammadova, S. Ahmadov «Impact of social media on the integration of disabled people to modern society») або ролі медіа в зображенні людей з інвалідністю, що відповідно впливає на комунікацію цих людей із соціумом («Media guidelines for the portrayal of disability», B. Haller «Images of disability in News Media: implications for future research» тощо).

2. Теоретичне підґрунтя

Роботи, в яких намагалися зрозуміти й усунути комунікативні бар'єри, стосуються психології спілкування (М. Козирев, Г. Андреева, О. Леонтьев), міжособистісного спілкування (Б. Ломов, Л. Магдисюк, Л. Руденко, О. Бодалев), ділового спілкування (Н. Слюсаренко, М. Прищак, А. Міхневич, Є. Ножин) та ін.

Спілкування є одним із найважливіших чинників, який впливає на формування особистості, оскільки «саме завдяки спілкуванню формуються міжособистісні стосунки, які є основою соціального життя суспільства, а також сприяють формуванню спільності настроїв і поглядів, взаєморозумінню та узгодженості дій» [1, с. 368].

Досліджуючи терміни «спілкування» та «комунікація», дехто із дослідників вважає, що комунікація є ширшою за спілкування, дехто ототожнює комунікацію й спілкування. Так, М. Прищак зазначає, що «у широкому значенні термін «комунікація» є найзагальнішим поняттям, що визначає всю сферу «комунікаційної проблематики». У вузькому значенні «комунікація» є поняттям, що характеризує суто технічний, або технологічний аспект. Термін «спілкування» позначає форму комунікації у сфері міжлюдської взаємодії» [2, с.8]. Саме в такому сенсі, на його думку, поняття «комунікація» і «спілкування» є синонімами. О. Холод стверджує, що комунікація є не лише передаванням інформації, а й співпереживання її сутності, наявність обміну інформацією [3, с. 155]. С. Максименко визначає, що спілкування є ширшим за комунікацію і виділяє у ньому три взаємопов'язані сторони: комунікативну, інтерактивну і перцептивну. Комунікативна сторона спілкування, на їхню думку, полягає в обміні інформацією між людьми в різних видах діяльності ... Інтерактивна передбачає певний вплив на інших людей, зміну їх поведінки та діяльності. Перцептивна виявляється в обміні інформацією, встановленні комунікативних зв'язків для досягнення цілей діяльності, взаємодії і здійсненні різнобічних впливів на інших партнерів по спілкуванню, у результаті чого люди безпосередньо сприймають один одного й мають можливість пізнавати фізичні, психологічні та індивідуальні особливості, притаманні кожній стороні» [4]. Власне, комунікативний складник виконує одне із найголовніших завдань спілкування. Такої думки дотримується і М. Козирев, зазначаючи, що «це передача інформації від однієї системи, соціальної спільноти, індивіда до інших завдяки слову, спеціальним матеріальним носіям» [5, с. 201]. Автор стверджує, що саме «завдяки комунікації, мовному спілкуванню, людина формує себе як особистість, опановує і перетворює соціальне та природне середовище, узгоджує вчинки і діяльність з

іншими соціальними суб'єктами, формує оточення, виявляє себе іншим, утверджує власне «Я», доводить свою позицію, поведінку, впливає на інших людей, із якими спілкується» [5, с. 201]. Під час спілкування можуть виникати комунікативні бар'єри, які мають як соціальний, так і психологічний характер. І виникають вони через те, що відсутнє розуміння ситуації спілкування не лише у мовному плані. Відмінності бувають соціальні, політичні, професійні (Г. Андрєєва). У нашому випадку можна говорити про соціальні відмінності, які полягають не лише в різній інтерпретації одних і тих самих понять, а й у різному світосприйнятті, світобаченні. Потреби людей з інвалідністю, їх світобачення дещо відрізняються від людей, які не мають інвалідності, оскільки у їхньому житті існує багато бар'єрів як фізичних, так і моральних. Схиляємося до того, що бар'єри в комунікації можуть мати також психологічний характер, що виникає внаслідок індивідуальних психологічних особливостей людей, які спілкуються. Замкнутість, сором'язливість, намагання приховати свою зовнішність часто є характерним для людей з інвалідністю тощо. Власне, такі комунікативні бар'єри у спілкуванні між людьми з інвалідністю та суспільством полягають, з одного боку, у боязні, страхові, зумовленому стереотипним сприйняттю людей з інвалідністю, який існує протягом тисячоліть, та замкнутості, некомунікабельності людей з інвалідністю, зумовлених ставленням до них у суспільстві. Велику роль у процесі налагодження комунікації між ними відіграють медіа, які не повинні поглиблювати стереотипи, що стосуються людей з інвалідністю, а, навпаки, сприяти їх руйнації. Це має бути злагоджена робота, у якій не може бути замовчування інформації – «приховування з певною метою, обминання мовчанкою чого-небудь, не згадування про когось, щось» [6, с. 741], навіть мимовільного, оскільки ніхто не ставить собі завданням публікувати певну кількість матеріалів про людей з інвалідністю, ніхто не слідкує за поширенням тієї чи іншої інформації, яка є значущою для людей з інвалідністю, публікуються матеріали від події до події, яка відбувається у житті людей з інвалідністю, таким чином позбавляючи соціум від формування повної цілісної картини про життя людей з інвалідністю.

Як зазначали вище, в українському інформаційному просторі існує певний інформаційний вакуум стосовно людей з інвалідністю. Вакуум, за словником української мови, простір, у якому немає речовини [7]. Відповідно, інформаційний вакуум полягає у певній відсутності інформації про те чи інше явище чи подію, внаслідок чого люди починають здогадуватися, придумувати, домислювати, заповнюючи таким чином порожнечу. На сайті «IGI Global Publisher of timely knowledge» подано таке визначення: «Нестача інформації, що може посилити гостроту кризи і може викликати чутки та плітки» [8]. Тобто інформаційний вакуум тлумачиться як недостатня кількість інформації. Люди з інвалідністю спостерігають за тим, що в ЗМІ про них майже не говорять, не пишуть, при чому, на їхню думку, зумисно, бо журналістам це не цікаво, нерейтингово, натомість людям без інвалідності здається, що така інформація є, у них складається враження, що її достатньо. Але, вважаємо, наявність 2-3 повідомлень на місяць про цю категорію населення в провідних медіа свідчить, що в українському інформаційному просторі недостатньо публікацій про людей з інвалідністю.

Ю. Вун та А. Панг доводять, що інформаційний вакуум виникає через нездатність організації, відповідно, й держави задовольнити інформаційні потреби зацікавлених сторін під час кризи. На їхню думку, «погана комунікація у кризових ситуаціях є підсилюючим фактором, який викликає захоплення засобів масової інформації та галас, дистанціювання та громадське замішання. Це припиняється лише тоді, коли організації починають інформувати, або надають рішення, результати» [9]. Таким чином, інформаційний вакуум виникає через нездатність медіа задовольнити інформаційні потреби користувачів. Через погану комунікацію та недостатню кількість інформації відбувається замішання в суспільстві, і воно припиняється тоді, коли медіа починають інформувати, або надають рішення, результати.

Зазвичай, про інформаційний вакуум говорять у контексті інформаційної війни, пропаганди. І. Підопригора, досліджуючи ефект інформаційного вакууму як чинника впливу у війні України з Росією, зазначає: «Інформаційний вакуум – це стан повної або часткової відсутності інформації в певному середовищі, на певній території чи стосовно певних подій, що створюються штучно» [10]. Ефектом інформаційного вакууму є «створення інформаційної порожнечі з метою її подальшого заповнення власним інформаційним продуктом для впливу на свідомість, психіку, емоції військ та населення» [10]. Через певний брак, дефіцит інформації починають панувати чутки, домисли, які можуть не мати під собою жодного підґрунтя. Існує також думка Ю. Костюченка, що не існує ситуації відсутності інформації, «інформаційного вакууму»: якщо немає достовірного джерела інформації, інформаційне поле буде наповнюватися будь-чим – чутками, плітками, свідомими перекручуваннями тощо [11]. У контексті патріотизму інформаційний вакуум досліджував М Шваб [12]. Про інформаційний вакуум у контексті цензури говорять А. Babchenko і J. Olsen у статті «Information Vacuum». Вони вважають, що, до прикладу, в Росії телебачення і преса воліють взагалі не згадувати або робити це побіжно про теми, які не є вигідними для іміджу влади: убивство Г. Політковської, трагедія у Беслані, теракт у Норд-Ості, трагедія, пов'язана з підводним човном «Курськ» та його екіпажем тощо [13]. Українські медіа у переважній більшості повідомляють про людей з інвалідністю побіжно, не заглиблюючись у їхні проблеми. Якщо взяти низку подій, які відбуваються для людей з інвалідністю, їх майже не висвітлюють в ЗМІ, бо це не приваблює суспільство, у якого вистачає власних проблем.

На сайті міжнародного інформаційно-аналітичного порталу «Eurasia Diary» розміщена аналітична стаття, де досліджується, хто першим заповнює інформаційний вакуум. З огляду на те, що процес оприлюднення офіційної версії події чи розслідування є тривалим, пропонується з метою уникнення неприємних ситуацій країні, організації, людині бути активною в оприлюдненні офіційної інформації для ЗМІ, оскільки відставання або вакуум в інформації завжди будуть заповнені деякою інформацією, яка може бути неточною [14].

Звісно, останнім часом інформація про людей з інвалідністю починає з'являтися в українському медіапросторі, але її замало. При цьому її поширення, у першу чергу, ініціюють люди з інвалідністю, переважно на своїх сторінках у соцмережах. Українці мають право знати більше про людей з інвалідністю, натомість вони не уявляють, як себе треба поводити з людьми, які мають інвалідність, що взагалі їм потрібно, яким життям вони живуть. Власне, таке незнання спричиняє відторгнення, нерозуміння проблем цієї категорії населення.

Таким чином, *мета дослідження* – з'ясувати причини несприйняття людей з інвалідністю в соціумі, через що виникають комунікативні бар'єри у спілкуванні з ними і роль у цьому процесі медіа.

Завдання статті:

- виявити точки недотику суспільства, людей з інвалідністю та медіа;
- з'ясувати, чи ігнорують медіа інформацію про людей з інвалідністю.

Ключовими запитаннями дослідження є:

RQ1. Чи відрізняються погляди на одні й ті самі питання людей з інвалідністю і без.

RQ2. Яким чином наявність інформаційного вакууму в медіа спричинює стереотипне, упереджене ставлення до людей з інвалідністю.

RQ3. Що є причиною несприйняття людини з інвалідністю в суспільстві?

3. Методи дослідження

На сьогодні в Україні, за даними Міністерства фінансів [15] на 1.01.2022, кількість населення становить 41 167 300 чоловік. Із них 2 703 000 чоловік (7%) мають ту чи іншу форму інвалідності [16]. Тобто це значна частина населення, яка не повинна перебувати поза увагою як влади, так і журналістів. Натомість інформації про людей з інвалідністю не настільки багато, як, наприклад, про зірок шоу-бізнесу, яких теж невелика кількість. Це пов'язано, на нашу думку, з тим, що теми про людей з інвалідністю не є рейтинговими для журналістів і не настільки цікавими для суспільства, як життя селебріті. Через це виходить певний перекис в інформуванні соціуму про людей з інвалідністю.

Щоб відповісти на питання, зазначені вище, нами проведено опитування серед людей з інвалідністю. Анкети було розіслано на пошти громадських об'єднань людей з інвалідністю, а також розміщено на сайті Національної асамблеї людей з інвалідністю в Україні. Для опитування думки людей без інвалідності про людей з інвалідністю поширювали анкету серед людей різного віку, щоб отримати об'єктивні відповіді. За допомогою порівняльного методу дослідили схожість і відмінність у поглядах людей з інвалідністю та без інвалідності стосовно ролі медіа в їхньому житті, чинників, які заважають спілкуванню в соціумі.

Обравши ряд ключових слів, проведено моніторинг протягом 2021 року провідних та ефективних, за даними Центру контент-аналізу, медіа «як платформ для поширення ідей або фактів, їх здатності привертати увагу інтернет-аудиторії до своїх повідомлень («ТСН», «Обозреватель», «Korrespondent», «Українська правда», «Радіо Свобода») щодо їхнього висвітлення інформації про людей з інвалідністю [17] в період пандемії. Це дало змогу встановити, що така інформація фактично не поширювалася стосовно цієї категорії населення, внаслідок чого в українському інформаційному просторі утворився інформаційний вакуум, який дає основу для стереотипного, упередженого ставлення до людей з інвалідністю. Особисте спілкування з людьми з інвалідністю та спостереження за їхніми соціальними сторінками дали можливість підтвердити наші думки стосовно з'ясування комунікативних бар'єрів із суспільством та медійного супроводу їхнього життя.

4. Результати та обговорення

Серед опитаних людей з інвалідністю були жінки (58,7%) та чоловіки (41,3%). Респондентами виступили люди віком від 16 до 70 років. Найбільше відповідей ми отримали від осіб віком 31-50 років – вік, коли людина вже має чітко сформовані думки та визначені пріоритети (54%), від 16 до 30 (30,2 %) та найменший відсоток віком від 51-70 років (15,7%). Більшість представників цієї категорії населення мають 1 групу інвалідності (49,8%), 2 і 3 фактично однакова кількість респондентів – 24,7% та 25,5% відповідно. Кількісно переважають люди з фізичними порушеннями (74 %), потім – з інтелектуальними (14,9%), сенсорними (11,9%) та психічними (10,6%) порушеннями. Про те, що люди з інвалідністю максимально беруть і хочуть брати активну участь у різних сферах діяльності свідчать їхні відповіді. Найбільше представлені вони у соціальній (83%) та у культурній (33,2%) сфері, найменше – у політичному житті (16,2%). Важливу роль у житті людей з інвалідністю відіграють медіа, оскільки публічність йде їм на користь. Так, для прикладу, Антон Дубішин вирішив вести активне життя, і це йому вдається також завдяки медіа, оскільки про нього з'явилося багато публікацій, репортажів у ЗМІ, він зміг знайти однодумців. Цей хлопець є волонтером, який допомагає бійцям АТО, людям з інвалідністю, дітям-сиротам та іншим. Його діяльність знайшла широку суспільну підтримку, що не може не позначатися на зміні думки соціуму про цих людей, їхню силу і витримку. Завдяки висвітленню в медіа світ дізнався про Миколу Подрезана, українсько-

го екстремального мандрівника, який зміг на інвалідному візку об'їхати велику кількість країн (61) на шести континентах. Він говорить: «Я переконаний – немає світу здорових і світу інвалідів. Людей можна поділити на дві групи: ті, що сидять вдома, та мандрівники» [18]. Микола Подрезан став гостем багатьох програм «Сніданок з 1+1», «Про особисте з Наталкою Філич», ток-шоу «На часі», також численні відео на Youtube про його досягнення, які демонструють активне життя людей з інвалідністю та звертають на себе увагу. Про значну роль медіа у житті можемо сказати на прикладі Сергія Загасайла, який, перебуваючи в зоні АТО, натрапив на снаряд і основну вибухову хвилю прийняв на себе, врятувавши побратимів. Завдяки медіа, його мати і наречена змогли зробити цю історію відомою для загалу та мають тепер можливість допомагати Сергію збирати кошти на реабілітацію. Тож, на питання «Чи відомі вам зміни на краще у житті людини з інвалідністю після виходу публікацій, програм, сюжетів про неї?» більшість респондентів відповіли стверджувально (58,7%), дехто не чув про це взагалі нічого (41,3%).

Головним майданчиком, де люди з інвалідністю можуть розповісти про свої досягнення, проблеми є, звичайно, соціальні мережі. Завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій люди з інвалідністю стали ближчими до суспільства та мають змогу безпосередньо спілкуватися з широким колом знайомих, не замикаючись лише у собі та своїх роздумах. На питання «Ви розповідаєте про себе, свої досягнення, проблеми» більшість респондентів відповіла: у соціальних мережах (58,7%), на телебаченні (15,7%), на радіо (5,5%), у газетах (9,8%) і варіант «інше» обрали 42,6%. Тобто це може бути безпосереднє спілкування з людьми під час різноманітних заходів, які проводяться для людей з інвалідністю, це можуть бути біографії цих людей, видані у вигляді книги тощо.

Особливо болісним моментом для людей з інвалідністю у сучасному українському інформаційному просторі є ігнорування інформації про них. 74% респондентів упевнені, що ЗМІ ігнорують інформацію про людей з інвалідністю та подають її дозовано, від події до події. Не бачать у цьому проблеми 16,6% опитаних, 9,4% не можуть визначитися з відповіддю. Зрозуміло, що відсутність інформації про людей з інвалідністю спричиняє страх, побоювання у ставленні до них соціуму і замість того, щоб прийняти їх у своє коло, навпаки, суспільство ставиться до них з острахом, відторгненням.

Дослідимо, наскільки повно була представлена інформація про коронавірус та його небезпеку для людей з інвалідністю, які є найбільш вразливою групою, оскільки стан їхнього організму є ослабленим і будь-які ускладнення, викликані Ковідом, можуть призвести до летального випадку. Організація Об'єднаних націй здійснила моніторинг ситуації з правами людей з інвалідністю в Україні і прийшла до висновку, що «особам з інвалідністю відмовляють в їхньому праві на рівний доступ до соціальних послуг, освіти, праці та зайнятості в період карантину. В Україні карантин також несумірно вплинув на членів сім'ї осіб з інвалідністю, особливо жінок, на чий догляд і підтримку особам з інвалідністю доводиться покладатися, оскільки закладів, послуг та інформації, що забезпечили б їм підтримку в самостійному способі життя, немає» [19]. Крім того, в інформаційній записці мовиться про людей з інвалідністю, які проживають в інтернатних і психіатричних закладах України, людей з інвалідністю, які зазнають додаткових перекреснених форм дискримінації. Наразі немає ясності щодо того, як потерпають люди з інвалідністю від Ковіду, через що неможливо встановити ефективні заходи, щоб вчасно їм допомогти. У документі зазначається про «брак достовірної інформації про вплив вірусу на осіб із різними формами інвалідності, що призвів до поширення неправдивої інформації та посилення стурбованості серед людей з інвалідністю та їхніх близьких» [19], порушення права на здоров'я, зокрема брак доступу до лікування, медичних установ і послуг та відсутність реабілітаційних послуг. Негативно позначилося на стані людей з інвалідністю призупинення планового лікування, очних консультацій у лікарів та у доступі до ліків. Призупинення

роботи громадського транспорту спричинило колапс для цієї категорії населення, які не могли вчасно відвідати лікаря. При цьому відмічено порушення прав на освіту, незахищеність у праві на зайнятість, гендерну нерівність та незахищеність жінок та дівчат з інвалідністю від дискримінації та насильства. Тема інвалідності у контексті коронавірусу фактично не висвітлюється ЗМІ.

Одне з найвпливовіших медіа – ТСН. У пошуку на цьому сайті було використано такі ключові слова, як «людина з інвалідністю Covid-19 коронавірус», «інвалідність Covid-19 коронавірус», «Covid-19 коронавірус».

За ключовими словами «людина з інвалідністю Covid-19 коронавірус» «інвалідність Covid-19 коронавірус» не знайдено жодної публікації, незважаючи на те, що перелік проблем людей з інвалідністю надзвичайно широкий і потребує детального опису. За ключовими словами «Covid-19 коронавірус» знайдено низку публікацій, у яких поверхово, у загальному руслі інформується про коронавірус та дотичні до нього теми: «Влітку до Європи: які країни доступні для українців та як туди потрапити», «Літні відпустки-2021: які популярні країни вже доступні для українців і що там з карантинном», «Боятися нічого»: Зеленський вакцинувався від коронавірусу», «Страх заразитись коронавірусом переріс у соціальний: психологи порадили як долати тривалий стрес», «Подорожі в умовах пандемії: до яких країн можна поїхати, за яких вимог і що робити після повернення до України», «Володимир Зеленський підхопив коронавірус», «Де найдешевше зробити тест на коронавірус у Києві: ціни та умови», «Українська вакцина від коронавірусу: представник компанії-розробника розповів, на що вистачить грошей від уряду», «Один вкоротив собі віку, іншого втримали за ноги: у Харкові пацієнти з Covid-19 стрибають з вікон», «Симптоми коронавірусу або критичний стан: у НСЗУ роз'яснили алгоритм дій для українців», «Кількість інфікованих коронавірусом в Україні зросла в усіх областях, окрім Луганської: статистика», «Походження коронавірусу: Китай заборонив ВООЗ провести нове розслідування» тощо.

На сайті інтернет-видання «Українська правда» за аналогічними ключовими словами «людина з інвалідністю Covid-19 коронавірус», «інвалідність Covid-19 коронавірус» знайдено такі повідомлення: «Міста майбутнього. Як зміниться наше життя через 10 років і до чого тут коронавірус», «Нові жорсткі обмеження на карантині: дозволи та заборони», «7 добрих історій не про карантин: «Оскар інтернету», рожеві фламінго в Україні та бейбі-бум у зоопарках», «Уряд оприлюднив постанову про локдаун вихідного дня», «Україна оголосила карантин через коронавірус. Все, що варто знати», «Слуга народу» назвав коронавірус вигадкою».

Про людину з інвалідністю в умовах пандемії говорять побіжно: про проблеми, які існують наразі в Україні і як вони можуть вирішитися під впливом цієї хвороби: мовиться і про роботу людей з інвалідністю, які будуть віддалено працювати, проблеми інфраструктури, лише один раз згадується про людей з інвалідністю у контексті карантинних обмежень, а саме дій місцевої влади – державних адміністрацій, які повинні «потурбуватися про самотніх осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, осіб на самоізоляції» [20]. У дописі «7 добрих історій не про карантин: «Оскар інтернету», рожеві фламінго в Україні та бейбі-бум у зоопарках» розповідається про українських учителів, які входять до ТОП-50 світу. Одна із педагогинь – Наталя Гладких, працює у спецшколі для дітей з інвалідністю, керує різними інклюзивними проектами, тобто згадується у контексті особистих досягнень особи, яка працює з людьми з інвалідністю.

У повідомленні «В Україні почав діяти адаптивний карантин» згадується про людину з інвалідністю побіжно в контексті поширення епідемічної небезпеки коронавірусу, подається характеристика рівнів «зеленого», «жовтого», «помаранчевого» та «червоного»: «У регіонах з «жовтим» рівнем епідемічної небезпеки забороняється відвідування сторонніми особами установ і закладів соціального захисту для осіб похилого віку, ветеранів вій-

ни і праці, осіб з інвалідністю тощо» [21]. Аналогічно говориться про людей з інвалідністю у контексті коронавірусу в публікації «Уряд оприлюднив постанову про локдаун вихідного дня»: «Магазинам та іншим компаніям рекомендовано визначити дві години для пріоритетного обслуговування громадян похилого віку та людей з інвалідністю» [22]. У статті «Україна оголосила карантин через коронавірус. Все, що варто знати» у рамках карантину говорилося про дії та допомогу місцевої влади, яка планувала: «Людям похилого віку та з інвалідністю мають забезпечити доставку їжі та ліків» [23]. Про першочерговість людей з інвалідністю мовиться у повідомленні «Хто отримає в Україні Pfizer та Coronavac? Пояснює санлікар».

За ключовими словами «Covid-19, коронавірус» в «Українській правді» опубліковано низку матеріалів: «Київ знову «лідирє» за кількістю нових хворих і померлих від Covid», «Covid у Житомирі: за тиждень у лікарнях можуть закінчитися ліжка», «Садовий розглядає «закриття» Львова через Covid», «Гендиректор «Укроборонпрому» ізолювався в Японії через коронавірус», «В Україні один із найнижчих показників смертності від Covid-19 в Європі» та багато інших. Про можливості вакцинації та реакції імунної системи на неї йдеться у замітці «Слуга народу» назвав коронавірус вигадкою»: «Вакцинація захищає від інфекції, які можуть призвести до ускладнень, інвалідності і смерті» [24]. У такому ключі подані фактично будь-які повідомлення про коронавірус у цьому виданні.

Це свідчить, що дана тема є популярною, ми бачимо статистику хворих, тих, хто одужав, але фактично немає інформації про людей з інвалідністю, про перебіг хвороби у цієї категорії населення, не вирізняють навіть окремо статистичні дані про хворих на коронавірус людей з інвалідністю, наслідки для їхнього здоров'я, ризики тощо.

Таке ставлення до людей з інвалідністю викликає розчарування, власну непотрібність державі у цієї категорії населення. У розмові з Дмитром Завгороднім, активістом, людиною, яка має інвалідність, пов'язану з орфанними захворюваннями, це стає зрозумілим. Чоловік так прокоментував свою ситуацію: «Для мене праця/інтерес будь-якого лікаря, викладача, соціолога, психолога, журналіста дуже важливий! Особливо коли такі люди дійсно хочуть допомогти такій неповноцінній групі громадян, як люди, що мають інвалідність. Стосовно Вашого питання, одразу хотілося поставити Вам, нехай навіть риторичне питання, хто погодиться в Україні, у Харкові, в Києві у медіапросторі, ПОСТІЙНО, висвітлювати реальну ситуацію з людьми, які мають інвалідність?! В Україні зараз інваліди взагалі нікому не потрібні (вони просто смертники). ... Це тягар, величезний тягар для будь-якої держави взагалі! Тільки якщо Захід ще якось тримається і терпить за рахунок своєї ментальності, меценатів, законодавчої бази і якоїсь міри духовності, то у нас цього взагалі немає!» (*Пряма мова героя без змін*). Бачимо, що самі люди з інвалідністю фактично не вірять у те, що комусь вони будуть цікаві та почувають себе непотрібними ні державі, ні журналістам, ні суспільству.

У виданні «Обозреватель» складно знайти інформацію про людину з інвалідністю у контексті пандемії коронавірусу, натомість багато публікацій безпосередньо про Covid-19: «Коронавірус “ударив” по заході України: за добу ще понад 3 тисячі випадків Covid-19», «ВООЗ позапланово збереться через коронавірус-мутант», «Чи вбиває алкоголь Covid-19: три міфи про спиртне і коронавірус», «Коронавірус й інсульт: українська письменниця розповіла про труднощі лікування Covid-19», «В Україні змінилася карта поширення Covid-19: де коронавірус спалахнув із новою силою», «Коронавірус “обманює” імунну систему: вчені відкрили новий метод боротьби з Covid-19», «У світі спалахнув новий коронавірус, небезпечніший за Covid-19: швидко призводить до тяжких наслідків» тощо.

Аналогічна ситуація з виданням «Кореспондент». Коронавірус та його наслідки для людей з інвалідністю не розглядаються, розміщено лише публікації загальні: «За добу вакциновано майже 50 тисяч українців», «В Україні продовжує скорочуватися приріст

Covid», «У МОЗ пояснили, чи будуть вводити третє щеплення від Covid-19», «У Херсонщині рівень Covid-госпіталізацій 80%» та багато інших.

На сайті «Радіо Свобода» фактично відсутні публікації про людей з інвалідністю в контексті коронавірусу, але є багато повідомлень, які стосуються Ковіду, або коронавірусу: «Українців немає серед тих, хто захворів на коронавірус під час Олімпіади», «В Україні від Covid-19 вакцинували ще понад 49 тисяч людей», «В Україні планують дозволити змішувати різні види вакцин від Covid-19», «МОЗ не виключає можливості привілеїв для вакцинованих українців під час посилення карантину», «Коронавірус: у МОЗ повідомили свіжі дані про захворюваність і вакцинацію», «Коронавірус: у Європі протестували проти обмежень», «Коронавірус і тварини: у США через Covid-19 відправили на карантин леопардів у зоопарку» тощо. У декількох медіа «ВВС», «Суспільне» з'явилася інформація про першочерговість щеплень цієї категорії населення.

Ця проблема порушувалася у межах заходу «Інклюзія та права людини», присвяченого Міжнародному дню боротьби за права людей з інвалідністю (5 травня), Валерієм Сушкевичем, Уповноваженим Президента України з прав людей з інвалідністю, який неодноразово у своїх виступах наголошував на тому, що потрібно подумати про рівень виконання Конвенції про права осіб з інвалідністю в Україні. За його словами, «ще одна мета цього дня, дня незалежного життя людей з інвалідністю – це підвищення обізнаності про самостійне і рівноправне життя людей з інвалідністю для всіх членів українського суспільства. На цьому засіданні мали б депутати Верховної Ради послухати про виконання роботи різними комітетами щодо громадського транспорту, працевлаштування, охорони здоров'я, особливо наголошується на пріоритетності вакцинування саме людей з інвалідністю та інших». В. Сушкевич каже, як складно у цей пандемічний час саме людям з інвалідністю, які намагаються вижити: «Потрапляння людини на візку, незрячої, нечуючої в ковідну лікарню – це катастрофічна ситуація. Я знаю людей, які там лікувалися: непристосованість, бар'єрність, проблемність комунікації. Це важка проблема, яку треба вирішувати» [25].

Оскільки інформація саме для людей з інвалідністю в період пандемії була неповною, обмеженою або її взагалі не було, більшість із них шукали інформацію в соціальних мережах (76,2%), на ТБ (49,8%), у пресі (13,6%), на радіо (10,2%). 73,2% стверджують, що контент був поданий у доступному форматі, 26,8% опитаних зазначають протилежну думку, тобто ця інформація не була пристосована або для людей, які не бачать, або для тих, хто не чує.

У статті 8 Конвенції сказано, що держави-учасниці зобов'язуються вживати належних заходів у боротьбі зі стереотипами, забобонами, підвищувати освіченість усього суспільства у питаннях інвалідності, зміцнювати повагу до цієї категорії населення. Такі заходи передбачають «розгортання та ведення ефективних суспільно-просвітних кампаній, покликаних виховувати сприйняття осіб з інвалідністю, заохочувати позитивні уявлення про осіб з інвалідністю <...> спонукати всі органи масової інформації до такого зображення осіб з інвалідністю, яке узгоджується з метою цієї Конвенції» [26].

У мережі Фейсбук повідомляється про початок реєстрації на конкурс «Мужність без обмежень» і «Краса без обмежень». Натомість жодне ЗМІ, крім спеціалізованих (НАІУ, Invak.info), не відреагувало на це повідомлення, незважаючи на те, що метою цього фестивалю було створення позитивного образу людей з інвалідністю. Таких непомічених інформаційних приводів багато, що свідчить або про відсутність цікавості журналістів до теми інвалідності, або про відсутність комерційної вигоди для редакцій, журналістів при висвітленні цієї теми, що суперечить головному обов'язку представника цієї професії – оперативно, об'єктивно, коректно та правдиво забезпечувати права громадян на отримання соціально-значущої інформації.

Людині з інвалідністю треба допомогти інтегруватися в соціум. Складнощі при цьому полягають, за словами респондентів – людей з інвалідністю, або в стереотипному, упередженому ставленні суспільства до них (70,6%), або через закритість, недостатню комунікабельність людини з інвалідністю (42,6%). Тобто самі люди з інвалідністю вважають, що не лише соціум, а й певне світосприйняття людини з інвалідністю можуть заважати повноцінній комунікації. Тому потрібно у першу чергу змінювати стереотипи щодо людей з інвалідністю та допомагати людям з інвалідністю не замикатися в собі, а відкрито спілкуватися.

Багато людей з інвалідністю працюють над собою і своєю діяльністю доводять, що вони є повноцінними членами суспільства. Показовим є, наприклад, що 5 травня, у «Міжнародний день боротьби за права осіб з інвалідністю», на одній із конференцій, що проводилася з метою обговорення проблем людей з інвалідністю, народних депутатів не було. Антон Дубішин, який має інвалідність І групи, волонтер, лідер ГО «Особлива команда» прокоментував це так: «Завдяки Liudmyla Savon мав можливість прийняти участь в конференції Zoom. На жаль, як завжди, депутати були відсутні. Шкода, бо представникам Комітет ВРУ з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів не завадило б послухати нас і відповісти на питання». Цей коментар свідчить про те, що представники влади ігнорують людей з інвалідністю і не дослухаються до їхніх розмов, «не чують їх» [27]. Антон Дубішин доводить, що «своєю волонтерською діяльністю хотів довести суспільству, людям, владі, своїй країні, що, навіть маючи такий важкий фізичний стан, можливо хоча б трохи щось робити та приносити користь, і тому зараз ми допомагаємо дитячим будинкам, інтернатам, військовим, збираємо і передаємо допомогу в АТО, відвідуємо центри для залежних людей, допомагаємо годувати людей з вулиць» [25]. Головним його принципом є показати, що він є корисним суспільству, а не просто споживачем. Людям з інвалідністю потрібна увага, нормальне, толерантне ставлення. Одну зі своїх життєвих ситуацій прокоментував Антон Дубішин, коли купував капелюх для себе: «Ця жіночка (продавець) сама приміряла мені головні вироби: вдягала і питала, як мені? Без огиди, без відрази, без приниження до особи з інвалідністю. Саме цей, маленький на перший погляд момент, вразив мене. Може це дрібниця для когось, але толерантне ставлення до таких осіб, як я» [27]. Як волонтер, Антон переймається долею безхатченків та порівнює їх з особами з інвалідністю: «На них (безхатченків), як і на дітей інвалідністю, не звертають уваги. Відвертають обличчя та погляд. Відносяться з відразою і огидою. Це безхатченки» [27]. Крім того, А. Дубішин відстоює права людей з інвалідністю, слідує за книжковою продукцією та всім тим, що може образити людину з інвалідністю. Він зумів організувати спротив волонтерці, яка видала дитячу книгу «з чорним гумором»: «Коник-дурконик не вчив ПДР, саме тому похмурий тепер. Заглушку в машині заклацнув, як слід, Коник-дурконик тепер інвалід!». За його словами, «це вже готова дражnilка для проведення булінгу над дітьми та особами з інвалідністю. Також у цьому брало участь видавництво Саммит-книга та його директори Igor Stepurin з Ivan Stepurin. Тим самим вони порушили «Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю», а саме: Стаття 5, пункт 2 «Держави-учасниці забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності й гарантують особам з інвалідністю рівний та ефективний правовий захист від дискримінації на будь-якому ґрунті» та стаття 8 про зобов'язання держав-учасниць щодо вживання невідкладних, ефективних заходів задля захисту цієї категорії населення. Цілком погоджуємося зі словами Антона, що «якщо ми дійсно хочемо змінити мислення суспільства, то не повинні видавати в текстах і по ТБ булінг та приниження не схожих на тебе осіб. Поки що мене підвищили у званні. Тепер я Коник-дурконик інвалід» [27]. Відповідне принизливе ставлення впливає на людей з інвалідністю, вони не відчують себе повноцінними членами суспільства, замикаються у собі, не можуть відкрито спілкуватися з представниками суспільства.

Щоб змінювати стереотипи про людей з інвалідністю, варто максимально соціалізувати їх, інтегрувати у суспільство, залучати у всіх сферах. У розмові з представниками громадських організацій, які опікуються людьми з інвалідністю, з'ясувалося, що вони спочатку боялися працювати з людьми з інвалідністю, потім у процесі роботи з ними зрозуміли, що вони такі самі люди, з такими самими потребами. У цьому процесі головну роль відіграють медіа. В українському інформаційному просторі, на думку людей з інвалідністю, недостатня кількість публікацій, програм про них (70,2%), важко визначитися (23,4% респондентів) і 6,4% вважають, що таких публікацій та програм достатньо. 85,1% відповіли, що програм та публікацій повинно бути більше, 12,8% не можуть визначитися, 2,1% сказали, що такого контенту не потрібно збільшувати. Люди з інвалідністю у своїй більшості (54,5%) вважають, що фокус цих програм має бути спрямований на показ їхніх проблем, 45,5% – на досягнення, щоб змінити стереотипне сприйняття.

Для того, щоб у суспільства склалася у свідомості цілісна картина про діяльність людини з інвалідністю, потрібно збалансовано подавати інформацію про її діяльність у різних сферах. На сьогодні в медіа найменше представлена людина з інвалідністю у політиці, як політичний діяч (55,7%) і найбільше у публікаціях на тему спорту (19,6%), публікацій на тему людини з інвалідністю в освіті і в науці також недостатньо. Так вважають однакова кількість респондентів (відповідно 48,9% та 48,5%). Більшою мірою висвітлюється діяльність людини з інвалідністю в культурі (43,8%). Респонденти могли обрати кілька із запропонованих варіантів.

Цікавим видається світобачення людей з інвалідністю (235 респондентів) та людей, які не мають інвалідності (309 респондентів): у чому збігаються погляди, у чому ні, на що взагалі не звертають увагу. Для наочності пропонуємо дані, наведено у таблиці.

Варіант	Люди з інвалідністю	Люди без інвалідності
Ваша стать		
Чоловіча	41,3%	17,8%
Жіноча	58,7%	82,2%
Вік		
16-30	30,2%	85,8%
31-50	54%	12%
51-70	15,7%	2,3%
У яких сферах найбільше проявляють свою активність люди з інвалідністю		
Політичне життя	16,2%	1,9%
Соціальне життя	83%	52,4%
Культурне життя	33,2%	45,3%
Чи відомі зміни на краще у житті людини з інвалідністю після виходу публікацій про неї		
Так, відомі випадки	58,7%	61,8%
Ні, не чув такого	41,3%	38,2%
Люди з інвалідністю розповідають про себе, свої досягнення, проблеми		
У соціальних мережах	58,7%	61,5%
На телебаченні	15,7%	25,9%
На радіо	5,5%	-
У газетах	9,8%	1,6%
Інше	42,6%	5,2%
Засоби масової інформації замовчують проблеми людей з інвалідністю і подають їх дозовано		
Так	74%	37,2%
Ні	16,6%	18,4%
Важко сказати	9,4%	44,3%
Що заважає спілкуванню людини з інвалідністю з соціумом		
Упереджене ставлення суспільства	70,6%	75,7%

Закритість, недостатня комунікабельність людини з інвалідністю	42,6%	16,8%
Інше	15,3%	7,4%
Чи достатньо в медіа публікацій, програм про людей з інвалідністю		
Так	6,4%	16,5%
Ні	70,2%	58,9%
Важко сказати	23,4%	24,6%
Звідки черпали інформацію про Covid-19 під час локдауну		
Соціальні медіа	76,2%	72%
Телебачення	49,8%	12%
Радіо	10,2%	-
Преса	13,6%	3,9%
Чи була ця інформація оприлюднена у доступному форматі		
Так	73,2%	92,6%
Ні	26,8%	7,4%
Чи повинно бути більше публікацій, програм про людей з інвалідністю		
Так	85,1%	86,1%
Ні	2,1%	13,9%
Важко сказати	12,8%	-
На що має бути спрямований фокус цих програм чи публікацій		
На проблеми	54,5%	49,2%
На досягнення	45,5%	50,8%
Які теми найменше висвітлюються у ЗМІ		
Людина з інвалідністю в культурі	43,8%	
Людина з інвалідністю в освіті	48,9%	
Людина з інвалідністю в науці	48,5%	
Людина з інвалідністю у спорті	19,6%	
Людина з інвалідністю в політиці	55,7%	
Інше	23,4%	

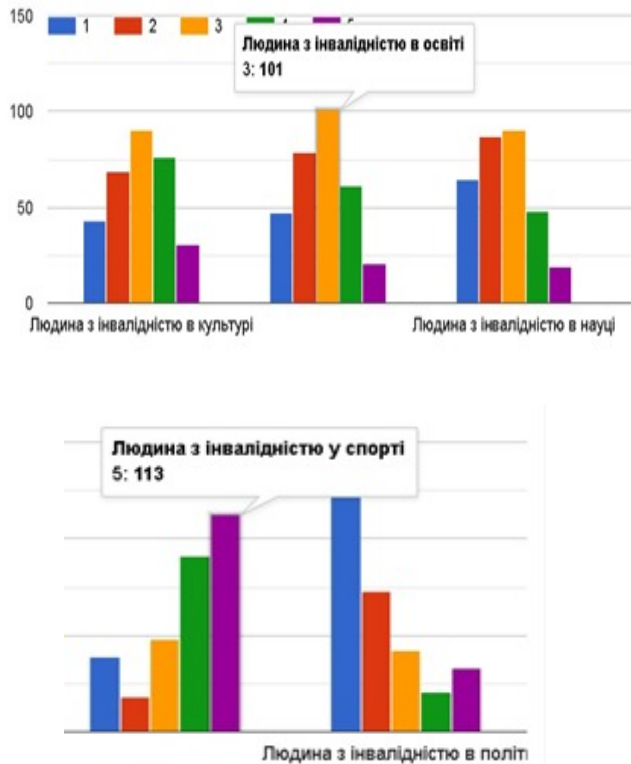
Порівнявши варіанти відповідей, можемо сказати, що тенденція до сприйняття інформації у людей з інвалідністю та людей без інвалідності фактично однакова: найбільшу активність люди з інвалідністю проявляють у соціальному житті, меншу – в культурному житті, і мало представлені в політичному житті. Провідну роль медіа у популяризації теми людей з інвалідністю відзначили і люди з інвалідністю, і люди, які не мають інвалідності. Більшість інформації щодо життєвих проблем та досягнень людей з інвалідністю суспільство дізнається саме із соціальних мереж, а не з традиційних медіа.

Дещо відрізняються погляди респондентів щодо ігнорування інформації про людей з інвалідністю. Оскільки це питання стоїть гостро для людей з інвалідністю, вони її швидше помічають та звертають на неї увагу і відповідають стверджувально. Дехто з опитаних зазначає, що інформації достатньо, але більшість, оскільки їх це не стосується, не звертають на це увагу, тому їм важко визначитися.

Опитування також показує, що люди, які не мають інвалідності, розуміють, що інформацію подають їм дозовано, від події до події. Збігаються погляди респондентів щодо стереотипного, упередженого ставлення суспільства до людей з інвалідністю. Але фактично всі погоджуються з тим, що контенту в медіа про людей з інвалідністю недостатньо. Але про закритість, недостатню комунікабельність людей з інвалідністю думки не збігаються. Людям з інвалідністю легше зрозуміти свій психологічний стан, причини замкнутості, оскільки вони стають об'єктом глузувань, несправедливого ставлення, що впливає на їхню самооцінку і заважає спілкуванню із соціумом.

Люди з інвалідністю виявилися фактично незахищеними і непоінформованими щодо ризиків здоров'я для них під час пандемії коронавірусу, тож черпали у переважній більшості загальну інформацію із соціальних медіа, потім ТБ, преси та радіо, що не для всіх людей з інвалідністю доступно у повному обсязі. Натомість люди без інвалідності не відчували жодних проблем, оскільки інформація саме для них була розміщена в доступному форматі. У людей, які не мають інвалідності, виникали труднощі визначити, чи повинно бути більше програм, публікацій, сюжетів про людей з інвалідністю. Це зумовлено тим, що вони не спостерігають за періодичністю, кількістю пропонованого контенту, бо це не стосується їхніх інтересів.

Люди з інвалідністю в анкеті мали можливість обрати кілька відповідей, які стосуються тем, які найменше висвітлюються у ЗМІ про них. Тож теми, на які потрібно медіа звертати увагу, це людина з інвалідністю у політиці як представник влади, який вирішує нагальні проблеми та розуміє всі труднощі людей з інвалідністю. Респонденти без інвалідності змогли оцінити від 1 до 5 теми, які найбільше висвітлюються у ЗМІ.

Так, у стовпчиковій діаграмі можемо побачити, що тема про людину з інвалідністю представлена найменше у політиці, а найбільше у спорті. Всі інші теми, як людина з інвалідністю в освіті, науці, культурі представлені частково.

5. Висновки

Отже, можна дійти висновку, що комунікативні бар'єри справді існують між людиною з інвалідністю та суспільством. У контексті медіа можемо це пов'язати з недостат-

ньою кількістю інформації (інформаційним вакуумом) у провідних медіа («ТСН», «Обозреватель», «Korrespondent», «Українська правда», «Радіо Свобода») про цю категорію населення у контексті пандемії коронавірусу. Мало ґрунтовних публікацій, людям не вистачає того об'єму інформації про осіб з інвалідністю, що воничують і читають. В умовах пандемії ці люди опинилися взагалі поза увагою медіа, хоча саме ЗМІ повинні максимально перейматися такими соціально болючими питаннями для суспільства, а також намагатися нівелювати комунікативні бар'єри як соціального, так і психологічного характеру. З огляду на проведені опитування та дослідження ЗМІ, можемо вказати на спільні та відмінні погляди людей з інвалідністю та людей, які не мають інвалідності. Насамперед, це стосується ігнорування інформації, оскільки кожен індивід відзначає важливість певної інформації для себе, і саме цей аспект вказує на те, чи помічають людей з інвалідністю, а також на недостатню кількість таких матеріалів. Окрім того, встановлено, що однією з причин комунікативного бар'єру є закритість, некомунікабельність людей з інвалідністю, що спричинено ставленням до них суспільства. Відзначаємо позитивні зміни в житті людей з інвалідністю після їхньої співпраці з медіа, оскільки таким чином люди з інвалідністю можуть поліпшити свій імідж та спробувати змінити думку суспільства про себе.

References

1. Pavlenko, T. (2016), "Basic psychological approaches to defining the concept of "communication", *Aktualni Problemy Psykholohii: Zbirnyk Naukovykh Prats Instytutu Psykholohii Imeni H.S. Kostiuksa [Actual Problems of Psychology]: A Collection of Scientific Works of H.S. Kostyuk Institute of Psychology*, vol. 9, pp. 368-376.
2. Pryshchak, M. (2010), "Communication, contact, communicativeness: categorical analysis" *Visnyk Vinnytskoho Politekhnychnoho Instytutu [Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute]*, № 2, pp. 5-8.
3. Kholod, O. M. (2014), *Methodology of Social Communication Research: a Textbook*, PAIS, Lviv, 280 p.
4. Maksymenko, S. & Soloviienko, V. (2000), *General Psychology: a Textbook*, MAUP, Kyiv, 256 p.
5. Kozyriev, M. (2014), "The communicative barriers of communication and the ways to overcome them", *Naukovyj Visnyk Lvivskoho Derzhavnoho Universytetu Vnutrishnikh Sprav [Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs]*, № 1, pp. 201-211.
6. Busel, V. T. (2009), *A Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language*, Perun, Irpin, Kyiv, 1736 p.
7. Dictionary of the Ukrainian Language: in 11 Volumes (1970), "Vacuum", vol. 1, 282 p., available at: <http://sum.in.ua/s/vakuum> (accessed 02.08.2022).
8. IGI Global "Publisher of Timely Knowledge" (2022), "What is information vacuum", available at: <https://www.igi-global.com/dictionary/information-vacuum/41984> (accessed 02.08.2022).
9. Woon, E. & Pang, A. (2017), "Explicating the information vacuum: stages, intensifications, and implications", *Corporate Communications: An International Journal*, vol. 22, № 3, pp. 329-353, available at: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/CCIJ-10-2016-0066/full/html> (accessed 02.08.2022).
10. Pidopryhora, I. (2018), "The effect of an information vacuum as a factor of influence on the organization of information and propaganda support for the naval forces of the Armed Forces of Ukraine in February-March 2014", *Militarnyj [Military]*, available at: <https://mil.in.ua/uk/efekt-informaciynoho-vakuumu-yak-chynnyk-vplyvu-na-orhanizaciyu>

informaciyno-propahandystskoho-zabezpechennya-viyskovo-morskyh-syl-zbroynyh-syl-ukrayiny-u-lyutomu-berezni-2014-roku/ (accessed 02.08.2022).

11. Kostiuchenko, Yu. (2014), "About the psychological war against Ukraine as a component of the information war", *Espresso [Espresso]*, available at: https://ru.espresso.tv/blogs/2014/09/10/pro_psykholohichnu_vyynu_prot_yukrayiny_yak_komponentu_informacynoyi_vyyny (accessed 02.08.2022).

12. Shvab, M. (2015), "Information vacuum is the main problem of patriotism", *Fajni Novyny [Nice News]*, available at: <http://finenews.info/fajna-narodna-mudrist/informatsijna-analitika/item/12192-informatsiyni-vakuum-holovna-problema-patriotyzmu> (accessed 02.08.2022).

13. Babchenko, A. & Olsen, J. (2008), "Information vacuum", *Index on Censorship*, vol. 37, no. 1, available at: <https://doi.org/10.1080/03064220701882848> (accessed 02.08.2022).

14. Eurasia Diary (2021), "Who fills the information vacuum first", available at: <https://ednews.net/en/news/analytical-wing/477968-who-fills-the-information-vacuum> (accessed 02.08.2022).

15. Ministry of Finance of Ukraine (2022), "Population of Ukraine", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022> (accessed 02.08.2022).

16. Radio Svoboda (2021), "The State Statistics Service told how many people with disabilities were in Ukraine", available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraina-invalidnist-statystyka/31324501.html> (accessed 02.08.2022).

17. The Center for Content Analysis (2017), "Top effective Ukrainian media brands", available at: <https://ukrcontent.com/blog/top-efektivnih-ukrainskih-media-brendiv.html> (accessed 02.08.2022).

18. Mykola Podrezan's website "Ne Sidid Doma" [Don't Stay at Home], available at: <https://www.nesididoma.com/ua.html> (accessed 02.08.2022).

19. United Nations (2020), *Impact of the Covid-19 Pandemic on the People with Disabilities in Ukraine: Information Note*, 34 p., available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/700/UKR_Briefing_Note_COVID_PwD.pdf (accessed 02.08.2022).

20. Ukrainska Pravda [Ukrainian Truth] (2020), "The new strict restrictions on a quarantine: the permits and the prohibitions", available at: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/04/3/7246398/> (accessed 02.08.2022).

21. Ukrainska Pravda [Ukrainian Truth] (2021), "The adaptive quarantine began to operate again in Ukraine", available at: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/02/24/7284475/> (accessed 02.08.2022).

22. Ukrainska Pravda [Ukrainian Truth] (2020), "The government issued a decree on the weekend lockdown", available at: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/11/12/7273372/> (accessed 02.08.2022).

23. Ukrainska Pravda [Ukrainian Truth] (2020), "Ukraine announced a quarantine for coronavirus. Everything you need to know", available at: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/03/11/7243269/> (accessed 02.08.2022).

24. Ukrainska Pravda [Ukrainian Truth] (2020), "A deputy of the party "Servant of the People" [Sluha Narodu] called coronavirus as a fiction", available at: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/12/14/7276860/>

25. Facebook, (2022), "Inclusion and human rights", *Verkhovna Rada of Ukraine*, available at: https://www.facebook.com/watch/live/?v=373997670634967&ref=watch_permalink (accessed 02.08.2022).

26. Verkhovna Rada of Ukraine (2006), *Convention on the rights of people with disabilities*, no. 995_g71, 2006, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (accessed 02.08.2022).

27. Facebook (2022), “Anton Dubyshyn on the Facebook social network”, available at: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=3821860467861116&id=100001116013179 (accessed 02.08.2022).

Submitted 03.08.2022

Список літератури

1. Павленко Т. Основні психологічні підходи визначення поняття «комунікація» // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Том. IX, Загальна психологія. Етнічна психологія. Історична психологія. 2016. Вип. 9. С. 368-376.
2. Прищак М. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз // Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2010. № 2. С.5-8.
3. Холод О. М. Методологія досліджень соціальних комунікацій: підручник Львів: ПАІС, 2014. 280 с.
4. Максименко С., Соловієнко В. Загальна психологія: Навч. посібник. Київ : МА-УП, 2000. 256 с.
5. Козирев М. Комунікативні бар'єри спілкування та шляхи їх подолання // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 1. С. 201-211.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
7. Словник української мови: в 11 томах. Том 1, 1970. С. 282. URL: <http://sum.in.ua/s/vakuuum>
8. What is Information Vacuum // IGI Global Publisher of Timely knowledge. URL: <https://www.igi-global.com/dictionary/information-vacuum/41984> (дата звернення 02.08.2022)
9. Woon E., Pang A. Explicating the information vacuum: stages, intensifications, and implications // Corporate Communications: An International Journal. Vol. 22 № 3 P. 329-353. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/CCIJ-10-2016-0066/full/html> (дата звернення 02.08.2022)
10. Підопригора І. Ефект інформаційного вакууму як чинник впливу на організацію інформаційно-пропагандистського забезпечення військово-морських сил Збройних сил України у лютому-березні 2014 року // Мілітарний. 2018. URL: <https://mil.in.ua/uk/efekt-informatsiynoho-vakuumu-yak-chynnyk-vplyvu-na-orhanizaciyu-informatsiyno-propahandystskoho-zabezpechennya-viyskovo-morskyh-syl-zbroynyh-syl-ukrayiny-u-lyutomu-berezni-2014-roku/> (дата звернення 02.08.2022)
11. Костюченко Ю. Про психологічну війну проти України як компоненту інформаційної війни // Еспресо. 2014. URL: https://ru.espresso.tv/blogs/2014/09/10/pro_psykholohichnu_viynu_proty_ukrayiny_yak_komponentu_informatsiynoyi_viynu (дата звернення 03.08.2022)
12. Шваб М. Інформаційний вакуум – головна проблема патріотизму // Файні новини. 2015. URL: <http://finenews.info/fajna-narodna-mudrist/informatsijna-analitika/item/12192-informatsiyniy-vakuuum-holovna-problema-patriotyzmu> (дата звернення 02.08.2022)
13. Babchenko A., Josefine Olsen A. Information Vacuum // Index on Censorship. 2008. Том 37, вип. 1. doi.org/10.1080/03064220701882848
14. Who Fills the Information Vacuum First // Eurasia Diary. 2021. URL: <https://ednews.net/en/news/analytical-wing/477968-who-fills-the-information-vacuum> (дата звернення 02.08.2022)

15. Населення України // МІНФІН. 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022/>
16. У Держстаті розповіли, скільки в Україні людей з інвалідністю // Радіо Свобода. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraina-invalidnist-statystyka/31324501.html>
17. Топ ефективних українських медіа-брендів // Центр контент-аналізу. URL: <https://ukrcontent.com/blog/top-efektivnih-ukrainskih-media-brendiv.html> (дата звернення 02.08.2022)
18. Не сидить дома // Сайт Миколи Подрезана. URL: <https://www.nesididoma.com/ua.html> (дата звернення 02.08.2022)
19. Вплив пандемії Covid-19 на людей з інвалідністю в Україні. Інформаційна записка. 5 жовтня 2020 року URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/700/UKR_Briefing_Note_COVID_PwD.pdf (дата звернення 02.08.2022)
20. Нові жорсткі обмеження на карантині: дозволи та заборони // Українська правда. 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/04/3/7246398/> (дата звернення 02.08.2022)
21. В Україні знов почав діяти адаптивний карантин // Українська правда. 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/02/24/7284475/> (дата звернення 02.08.2022)
22. Уряд оприлюднив постанову про локдаун вихідного дня // Українська правда. 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/11/12/7273372/> (дата звернення 02.08.2022)
23. Україна оголосила карантин через коронавірус. Все, що варто знати // Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/03/11/7243269/> (дата звернення 02.08.2022)
24. «Слуга народу» назвав корона вірус вигадкою // Українська правда. 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/12/14/7276860/> (дата звернення 02.08.2022)
25. Інклюзія та права людини // https://www.facebook.com/watch/live/?v=373997670634967&ref=watch_permalink (дата звернення 02.08.2022)
26. Конвенція про права осіб з інвалідністю URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 02.08.2022)
27. Антон Дубішин у соціальній мережі Facebook URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=3821860467861116&id=100001116013179 (дата звернення 02.08.2022)

Надійшла до редакції 03.08.2022